

Ковжижина А.

Особливості насильства серед підлітків та юнаків у шкільному середовищі

Насильство в школах є однією з проблем освітньої галузі України. Школи мають і можуть відігравати важливу роль у справі захисту від насильства.

Сучасні освітні заклади є одним з інститутів соціалізації особистості. Умови в школі повинні сприяти всебічному розвитку дитини, а насильство є негативним фактором розвитку.

Вказане соціальне явище є не новим, хоча тривалий час факт його існування не визнавався. В результаті у працівників освітньої системи низький рівень знань та технологій роботи з означеної проблеми. А школярі також не знають, до кого можна звернутися за допомогою.

Мета: теоретично проаналізувати та експериментально виявити особливості насильства в шкільному середовищі серед підлітків та юнацтва.

Узагальнюючи існуючі дослідження з цієї проблеми, визначено, що проблемою жорстокого ставлення до дітей займалися Т. М. Алексеєнко, О.С. Вінгловська, О.Н. Волкова, О.М. Ісаєва, З.А. Малькова, Г.М.Міньковський, В. М. Оржеховська, О. М. Руднева та ін.

Зокрема, В. М. Зуєв розуміє під насильством будь-яке приниження людини, що веде до обмеження фізичного та духовного потенціалу індивіда, заважає оволодіти реально заданою повнотою можливостей особистісного розвитку, це панування волі однієї людини над волею іншої [4, 9].

Насильство над дітьми, як зазначають Т.Ф.Алексеєнко та О.В.Бойко, можна розглядати в межах чотирьох різновидів:

- Нехтування – хронічна нездатність батьків чи осіб, які здійснюють догляд, забезпечити основні потреби дитини у відповідності до її віку.
- Психологічне насильство – поведінка особистостей, яка завдає шкоди емоційному розвитку дитини та її почуттю власної гідності. Виражається постійною критикою, образами, приниженням, висміюванням тощо.
- Фізичне насильство – поведінка особистостей, яке спричиняє фізичне травмування дитини.
- Сексуальне насильство – поведінка особистостей, яке передбачає всі види сексу між дорослими та дітьми, а також змушування дітей займатись сексом між собою [5;18].

О.Н. Волковою та О.М. Ісаєвою було встановлено, що більшість дітей відчуває на собі різноманітні форми фізичного та психологічного насильства. Виявлений взаємозв'язок: діти, які переживають насилля вдома, стикаються з психологічним і фізичним насиллям і в школі також [2].

Т. Мерцалова вказує, що діти, які страждають від насильства можуть набувати наступних рис характеру: занижену самооцінку, невпевненість у

собі, а також можливі несформованість вольових якостей та потреб. Крім того, часто спостерігається підвищена тривожність, страх, який може породжувати агресію як компенсаторний механізм [3, 26].

Найбільш характерними особливостями поведінки дітей підліткового віку, постраждалих від жорстокої поведінки, є:

- втечі з дому;
- спроби суїциду;
- делінквентна поведінка;
- вживання алкоголю, наркотиків [3, 29].

Таким чином, тема насильства є досить актуальною. Для дітей характерна тенденція до все глибшого усвідомлення даної проблеми в ході дорослішання. Насильство негативно впливає на формування особистості школяра.

Дослідження було проведено в березні 2014 року в Криворізькій загальноосвітній школі № 1 серед учнів середніх та старших класів методом анонімного анкетування. Загалом було опитано 78 учнів, з яких 43 дівчини та 35 хлопців.

Нами була використана анкета «Проблема шкільного насильства», яка містила 14 запитань у трьох блоках. Перший блок – соціально-демографічний. Другий – спрямований на з'ясування видів та поширення шкільного насильства серед учнів. Третій блок, спрямований на з'ясування особливостей звернення за соціально-психологічною допомогою учнів у випадках шкільного насильства [1, 72-74].

В результаті інтерпретації отриманих даних виявлено поширеність наступних видів насильства: більшість опитаних (64%) засвідчили наявність психологічного насильства, трохи більше третини (39 %) – фізичного і 9% – економічного.

Серед різновидів психологічного насильства основним є давання прізвиськ. Фізичне насильство проявляється у зумисному штовханні, побитті. Економічне насильство – у відбиранні речей і грошей. Розглянемо поширеність видів насильства за статевим розподілом. На психологічне насильство вказали 35% дівчат (27 осіб) та 30% хлопців; на фізичне – 21% дівчат (16 осіб) та 18% хлопців (14 осіб); на економічне – 6% (5) дівчат та 3% (2) хлопців.

Таким чином, за вказаними різновидами насильства дівчата переважають хлопців.

Крім того, були встановлені причини знущань (за версіями досліджуваних), які подані за частотою вираженості:

- поведінка самої жертви - 55% (43 респонденти),
- зовнішній вигляд - 40% (31 учень),
- жертва не може за себе заступитися - 32% (25 учнів),
- фізичні обмеження - 24% (19 учнів),
- матеріальний статус - 19% (15 учнів),
- самопровокування агресії - 15 % (12 учнів),

- належність до певного етносу, національності чи раси - 13% (10 учнів). Решта 19% (15 респондентів) не визначилися з відповіддю.

Таким чином, переважаючою причиною насильства визначеною учнями є поведінка самої жертви.

На запитання «Чи відбуваються у вашому класі бійки між учнями?» більшість респондентів (54%) відповіли: «Так, інколи». При цьому ті, хто вказував, що бійки відбуваються «дуже часто» (13%), були переважно чоловічої статі, а «часто» (12%) відповіли респонденти жіночої статі. 6% відповіли, що бійок у їхньому класі не буває.

На запитання «Чи були ви коли-небудь учасником або свідком такої ситуації у вашій школі, коли група учнів обирає собі жертву, якій дають прізвиська, дражнять, залякують?» 56% учнів відповіли стверджуюче, 15% вказали, що приймали участь у знущанні над жертвою, а 10% були в ролі жертви. 31% школярів вказали, що вони чули про ситуацію насильства у школі.

Серед 45% респондентів, які відповіли, що їм невідомо про ситуацію насильства у школі, 15% вказали «часто» і «дуже часто» відбуваються бійки між учнями в їх класі, а 28% визнали, що інколи відбуваються бійки. Зважаючи на відповіді очевидців насильства, можна зробити висновок, що кількість як жертв, так і кривдників є дещо більшою, ніж було вказано під час опитування. Причиною цього може бути небажання учасників розповідати про ситуацію.

Щодо статевої приналежності кривдника, то респонденти назвали учнів обох статей. Більшість опитаних вважають, що кривдниками частіше є хлопці (40% випадків).

Щодо вікових особливостей кривдника, то більшість респондентів вказали, що кривдниками є учні старших класів (50%), 26% відповіли, що однокласники, 13% – однолітки, і 13% учнів не написали відповіді.

На основі цих відповідей можна зробити висновок, що переважаючими кривдниками є хлопці старших класів.

На запитання «Чи були ви в ролі жертви, коли інші школярі знущалися з вас?» 26% відповіли «так, інколи», 4% – «так, декілька разів на місяць», 3% – «так, декілька разів та тиждень», 4% – «майже щодня». Однак у достовірності цих даних не можна бути впевненим, зважаючи на значну кількість респондентів, які засвідчили про наявність психологічного та фізичного (39%) насильства у школі. Причиною невеликої кількості відповідей може бути небажання жертв насильства розповідати про свій досвід. Також, ймовірно, що не всі учні можуть чітко визначити, які саме дії проти них можна вважати насильством, та в яких ситуаціях і обставинах їх можна назвати жертвами.

Щодо звернення за допомогою жертв насилля було виявлено, що за допомогою звертається менше половини дітей (42%). На основі отриманих результатів нами було проранжовано осіб, до яких звертаються жертви насилля за допомогою: 1. друзі, 2. класний керівник чи вчитель, 3. батьки, 4. психолог, 5. директор.

Необхідно констатувати, що підлітки та старшокласники досить рідко звертаються за допомогою до спеціаліста-психолога, а також батьки мають лише 3 ранг за зверненням, що є не досить добрим показником.

Серед тих, хто був у ролі жертви інколи, – 8% по допомогу не зверталися, 4% зверталися до батьків, 8% – до друзів, і по одній особі – до класного керівника, психолога та директора. Серед тих, хто був у ролі жертви частіше (декілька разів на місяць, на тиждень чи щодня), 4% ні до кого не зверталися по допомогу, за допомогою до друзів зверталися 4%, до батьків – 3%, до – 3% , 1% – до класного керівника.

72% (56 учнів) зазначили, що у школі їм розповідають, як запобігти насильству, хто може допомогти. 28% (22 респонденти) не отримують такої інформації. Найбільше респондентів (42%) відповіли, що інформацію отримують від психолога, 36% – від учителя, 14% – від директора, 12% – від батьків, по 1% – від друзів і з телевізора. А 9% учнів не дали відповіді на це запитання.

Оцінка ефективності допомоги показала: для 4% (3 респонденти) допомога виявилася дуже ефективною (2 з них зверталися до друзів, 1 – до психолога). Ефективною допомога була для 18% (14 учнів: 6 зверталися до друзів, 5 – до батьків, 3 – до класного керівника). Малоєфективною допомога виявилася для 10% (8 опитаних: 3 особи зверталися до друзів, 2 – до класного керівника та батьків, 1– до директора). Для 3% (2 учні), які довірилися класному керівникові, допомога була визнана неефективною.

В ході опитування було встановлено, що майже третина учнів (27%) не знають, що зробити для покращення стосунків. 26% школярів вказали на взаємне позитивне ставлення один до одного (поважати, дружити, любити, підтримувати, допомагати), а 26% вважають, що не потрібно ображати, давати прізвиська.

Крім того, 6% пропонують бути стриманішими, подивитися на себе збоку, змінити характер, гарно поводитися і подавати приклад добрими вчинками; 6% – щоб учні знали, що вони рівні, поговорити з ними.

5% пропонують увести систему штрафів для кривдників; 3% вважають важливим не відповідати насиллям на насилля, а поговорити і з'ясувати причину конфлікту; щоб сильні заступалися за слабших, пропонують 3%. Потрібно кривдників відправляти до психолога – вважають 4%; і по 1 респонденту написали «тримати кривдників під контролем, не провокувати інших», «карати кривдників, увести єдину форму і навіть побити кривдника».

Підсумовуючи відповіді школярів середніх і старших класів щодо шкільного насильства, можна зробити висновок, що системне цілеспрямоване насильство між учнями у школі існує. Переважаючий вид насильства у школі – психологічне Дівчата частіше є жертвами, а кривдниками найчастіше виступають старші хлопці. Основною причиною насильства є поведінка самої жертви. Таким чином, змінивши власну поведінку, школяр може перестати бути жертвою.

Список використаних джерел

1. Виключення та насильство: чи існує булінг в українській школі? / К. Б. Савельєв, Т.М. Салата // Наук. зап. НаУКМА. Сер. Пед., психол. науки та соц. робота. – 2009. – Т. 97. – С. 71-75.
2. Волкова Е.Н., Исаева О.М. Школьное и домашнее насилие: взаимосвязь и взаимная обусловленность/ Е.Н. Волкова, О.М. Исаева // Психологическая наука и образование. – 2013. - №4. – С.56-65.
3. Мерцалова Т. Насилие в школе: что противопоставит жестокости и агрессии? / Т.Мерцалова // Директор школы. – 2000. – № 3. – С. 25–32.
4. Насильство у школі: Аналіз проблеми та допомога, якої потребують діти і вчителі в її розв'язанні. / Є. Дубровська, М. Ясеновська, М. Алексеєнко. – К.: Інтертехнодрук, 2009.
5. Соціально-економічні причини насильства в сім'ї в Україні: аналіз проблем та шляхи запобігання. / Т. Ф. Алексеєнко., О. В. Бойко та ін. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004.

Levanidova Yana

Understanding of the hermeneutic approach as an art of the interpretation of the interaction between external (clothing) and internal (character) factors.

Розуміння герменевтичного підходу як мистецтва інтерпретації взаємозв'язку зовнішніх (одягу) та внутрішніх (характеру) факторів.

Formulation of the problem: Our society has always been interested in the ability of understanding the inner world of a person by means of external manifestations. That is why a great number of different researches concerning connection of nonverbal signs, handwriting, body structure with individual characteristics, peculiarities of their tempers (especially character accentuations) were found. Thus, for example, Eugene LeDonne proposed the theory that was based on the similarity of different types of the body constitutions with five geometrical figures - a quadrangle, a triangle, a circle, an oval and a cone [1]. However, in spite of sufficient use of similar achievements (particularly Sheldon's or Kretschmer's constitutional theories of a personality), they bear only approximate facts and require some additional sources of information about the individual peculiarities. Preferences in the personal choice of clothing style, colour (that a person chooses consciously and forms during some period of time) can also give some definite information about a personality, his or her character. As we are future employees in the social sphere of the relationships «Person-to-Person», it is very important for us to acquire a significant skill to notice allusions to definite characterological differences in «signs» of clothing and its colours.